

Christiane Ritter

ŽENA
V POLÁRNÍ
NOCI

ROK NA ŠPICBERKÁCH

portál

Christiane Ritter

ŽENA
V POLÁRNÍ
NOCI

ROK NA ŠPICBERKÁCH

portál

Původní německé vydání:

Christiane Ritter: *Eine Frau erlebt die Polarnacht*

© by Ullstein Buchverlage GmbH, Berlin. Published in 2017 by Ullstein Taschenbuchverlag.

© First published 1938 by Propyläen Verlag, Berlin

České vydání:

Translation © Viola Somogyi, 2020

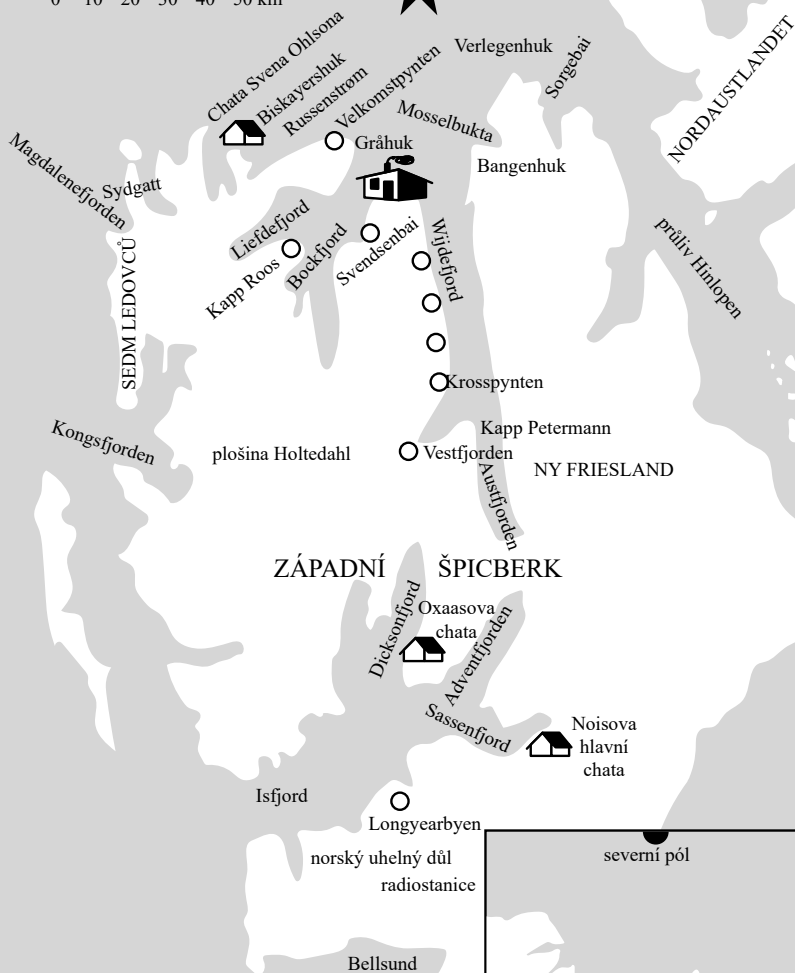
Photography © (s. 23, 50) Rolf Stange, 2020

© Portál, s. r. o., Praha 2020

ISBN 978-80-262-1686-5

SEVER

0 10 20 30 40 50 km

naše hlavní chata

obydlí sousedících lovců

malé chaty na přenocování

severní pól

Grónsko

Špicberky

Norsko

Děkuji svému muži, který mi byl díky své trpělivosti a zkušenostem při pobytu v polárních končinách nejlepším možným společníkem. V jeho osobě se spojoval instinkt arktického, přírodního člověka s duchovní, duševní a uměleckou vzdělaností Evropana.

Christiane Ritter

VOLÁNÍ ARKTIDY

Můj manžel odjakživa snil o tom, že bude žít v chatě kdesi v Arktidě. Kdykoli se u nás doma, v našem bytě uprostřed Evropy, něco porouchalo, ať už vypadly pojistky, praskla trubka nebo nám zvýšili nájemné, pokaždé prohlašoval, že v chatě v Arktidě by něco takového nikdy nemohlo nastat.

Pak se připojil k jedné vědecké expedici a zůstal na Špicberkách. Lovil s kutrem ryby v Severním ledovém oceánu, a když všechno zamrzlo, věnoval se v zimě na pevnině lovu kožešinových zvířat. Z dalekého severu mi stále přicházely dopisy a telegramy: „Všeho nech a přijed’ za mnou do Arktidy!“

Pro mě však, ostatně jako pro všechny Středoevropany, tehdy Arktida znamenala jen mráz a nedobrovolnou osamělost. Takže chvíli trvalo, než jsem se za mužem vydala.

V létě však ze Severu dorazily jeho deníky a to, co jsem se v nich dočetla, mě postupně začalo fascinovat. Vyprávělo se v nich o plavbách po moři a o výpravách po ledu, o zvířatech a o vzrušující divočině, o zvláštním světle dopadajícím na krajinu i do nitra člověka, který se ocitne v polární noci na samém konci světa. Toto líčení téměř nikdy neobsahovalo zmínky o chladu, tmě, sněhových bouřích a útrapách.

Viděla jsem chatku, kterou manžel obýval, ve stále příznivějším světle. Když mu budu hospodařit, nebudu se v zimě muset vydávat na nebezpečné výpravy. Zůstanu ve vyhřáté chatě pěkně u kamen, budu plést punčochy, malovat to, co uvidím za oknem, v naprostém klidu téměř na konci světa si budu číst knížky a v neposlední řadě se pořádně vyspím.

Moje rozhodnutí, že seberu odvalu u manžela jednou přezimovat, pomalu dozrávalo. Začala jsem podnikat důkladné přípravy, protože jsem do Arktidy chtěla přijet dobře vybavená a nechat se zaplavit všemi událostmi a nepoznanou krásou polární noci, jako bych seděla na sedadle v příjemně teplém biografu. Maminka, babičky a tetičky mi pletly teplé svetry a tatínek, strýčkové a bratři mě obdarovávali

nejnovějšími typy ohřívačů. Navíc jsem musela neustále poslouchat, že žena by se do Arktidy vydávat neměla, že je to hloupost, jaké není rovno.

Pak dorazil další jarní dopis od mého muže:

Doufám, že splníš, co jsi slíbila, a letos sem přijedeš. Pronajal jsem na příští zimu malou chatku na severním pobřeží Západního Špicberku. Prý je v dobrém stavu a důkladně postavená. Úplně sami tam nebudeme, protože na severozápadním cípu pobřeží, asi devadesát kilometrů od nás, bydlí ještě jeden lovec, starý Švéd. Někdy na jaře, až se vrátí světlo, ale fjordy budou ještě zamrzlé, se k němu můžeme vypravit na návštěvu.

Až na lyžařské boty s sebou nemusíš nic vozit, lyže i výbava tu zůstaly po jednom bývalém společníkovi. Zásoby jídla a všechno ostatní, co je potřeba k přezimování, opatřím sám.

Nevoz s sebou nic víc, než co pohodlně uneseš v batohu. Nabízí se nám velice výhodná možnost, jak se sem dostaneš. Poveslujeme s lovcem Nøisem z Adventfjordu přes Isfjord. Ten nás se svým psím spřežením převezí po ledovci a potom už půjdeme dál sami přes Wijdefjord, pořád rovně za nosem. Budeme muset překonat jen pár ledovcových říček. Tak za dva týdny bychom mohli dorazit na severní pobřeží k chatě, kde budeme bydlet.

Obratem mi pošli telegram, kterou lodí přípluješ. Později ti na ni pošlu radiotelegram a v něm budou pokyny, kde přesně se máš vylodit.

P. S. Pokud Ti v batohu zbyde trochu místa, přivez prosím zubní pastu pro dvě osoby na rok a jehly na šití.

Několik hodin poté, co tento dopis dorazil, jsem si objednala lodní lístek a odtelegrafovala manželovi jméno lodi a údaje o vyplutí. Pak jsem teprve dala průchod zklamání, že si s sebou nemůžu vzít žádná

zavazadla. Tolik jsem si toho připravila! Kromě nezbytného vybavení ještě peřiny a zahřívací lahve, knihy a sešity, krabici s malířskými potřebami, filmy, prášek do pečiva, všelijaké koření, vlnu a přízi na látání. Zkrátka všechno, co by se mi mohlo hodit, až budu žít rok v arktické pustině s manželem, který za poslední léta bůhvíjak zdivočel...

A proč si vybral k přezimování zrovna severní pobřeží Západního Špicberku? Zrovna pobřeží, o němž jsem se dočetla, že je po celý rok pokryté naplavenými ledovými krami, lodě u něho mohou zakotvit jen s obtížemi a je vzdálené dvě stě padesát kilometrů od poslední výspy civilizace, daleko za ledovci a fjordy?

S těžkým srdcem jsem si zabalila do jediného batohu to nejnnutnější. Obří hromadu věcí, které se do něj nevešly, jsem naskládala do starých kufrů a lodních pytlů a... vzala si je s sebou také. Zavazadla po vylození zůstanou stát na opuštěném pobřeží někde na Špicberkách, ale možná se nějakou šťastnou náhodou přece jen časem nakonec dostanou na místo určení.

A pak jsem jednoho parného červencového dne, oděná v lyžařském oblečení a obutá v botách s hřeby na podrážkách, s ohromným batohem na zádech, stála na naší maličké vlakové zastávce, obklopená rodiči, sourozenci, kuchařkou, zahradníkem a pradlenou, kteří se se mnou přišli rozloučit. Všichni pořád ještě kroutili hlavou, do čeho jsem se to pustila, ale zároveň mi strkali do kapes drobné, s láskou nachystané balíčky s různými maličkostmi, v Arktidě nepostradatelnými, jak tvrdili. Samé věci, které si rozhodně musím vzít s sebou, ale rozbalit je smím až na lodi.

„A kdyby náhodou v té lovecké chatě nefungovala kamna, vrat' se na podzim poslední lodí zpátky!“ volala za mnou moje ustaraná maminka, když se vlak už začal rozjíždět.

VYPLOUVÁM
A SVĚT JE NÁHLE
SVĚTLEJŠÍ
A CHLADNĚJŠÍ

Když se naše loď chystala vyplout z hamburského přístavu, pozorovala jsem lidské hemžení pod sebou poměrně lhostejně. Před mým vnitřním zrakem se už rýsoval nekonečný klid dalekého severu. Spousty cestujících kolem mě však mávaly a posmrkávaly za dojemného vyhrávání lodního orchestru. Všichni si rychle pronajímali lehátka na palubě a vrhali se do kaváren a ke směnárnám – zkrátka lidé z velkoměsta se ve velkoměstském tempu vydávali na čtyřtýdenní výletní plavbu do polárních končin.

Prchla jsem do své kajuty, začala rozbalovat dárečky z domova a málem jsem zaslzela: od tatínka Bible na tenkém papíře, od maminky prádlo z velbloudí srsti, od sourozenců nerozbitné zrcátko, od zahradníka sušená petržel, od kuchařky vařečka a kvedlačka a od pradleny starodávné ručně psané požehnání pro poutníky, které mě ochrání proti všem zlým duchům!

Do kajuty vstoupily mé spolucestující a vyděšeně se zadívaly na podezřelé zavazadlo. S tím, že mě čeká přezimování na Špicberkách, jsem se však nikomu na lodi nechtěla svěřovat, abych nevzbudila zbytečnou pozornost, a tak jsem jim řešení téhle hádanky nemohla prozradit.

Druhý den se pozdvížení na lodi uklidnilo. Tisíc čtyři sta neklidných cestujících se s uvolněným prázdninovým výrazem uvelebilo na svých tisíci čtyřech stech lehátkách na palubě a já se šla přesvědčit, že se hromada mých zavazadel včera během nalodování skutečně dostala na palubu.

Ve velkém, prázdném, jen slabě osvětleném prostoru pro zavazadla se z jednoho rohu vynořila trochu těžkopádná postava: „Hoho, paninko, vy jste ta osoba, co chce na Špicberky?“ zaburácel hrozivý bas.

„Jak to víte?“

„Máte to přece napsané na zavazadlech. Povězte mi, proč se vydáváte na ten Bohem zapomenutý ostrov?“ Tlustý starý zřízenec si

mě soucitně prohlížel přes brýle a přitom mi vypisoval potvrzení o přepravě.

„Jen tak... chci vidět polární záři.“

„Posílají vás tam z univerzity?“

„Ne, rozhodla jsem se sama.“

„Aha. No, tak na to koukejte rychle zapomenout. Vždyť na tom ostrově umrznete! Tam se nehodíte, jste drobná jako panenka. A mohla byste tam dostat kurděje. Říká se, že když tam někdo dvakrát po sobě prospí dlouhou dobu, začnou se o něj pokoušet kurděje. Věřte mi. Dřív jsem pracoval na pohotovosti.“

„Ne, děkuji, radši mi nic neříkejte. Ale že budete tak hodný a necháte mi na Špicberkách zavazadla vyložit?“

„A kde chcete vůbec na Špicberkách vystoupit?“

„To kdybych věděla... ještě nemám sebemenší tušení.“

„Tak pojedete s námi zase pěkně zpátky domů. Kapitán vám vůbec nedovolí vystoupit z lodi. To byste ho musela znát. Něco takového by nedopustil.“

To mě přece jen poněkud vyděsilo. „A kde je kapitán? Musím s ním mluvit,“ vyhrkla jsem.

„Nahore,“ pravil a ukázal ukazováčkem kolmo ke stropu, jako do nebe. „Na velitelském můstku.“

Odhodlaně jsem se tam vydala, vystoupala po nekonečných schodech, prošla kolem tisíce čtyř set sluncem ožehlych a větrem ošlehaných cestujících a dorazila na velitelský můstek s dlouhým a širokým oknem, ze kterého byl rozhled po celém nedozírném, nekonečném obzoru.

„Pane kapitáne, chtěla jsem se zeptat, jestli mě můžete někdy někde na Špicberkách vysadit na pevninu.“

Kapitán vážně zavrtěl hlavou a řekl, že něco takového rozhodně udělat nemůže. Naopak, cílem jeho snažení je, aby se všichni cestující zase v pořádku vrátili domů. A navíc, pokud chce

někdo přezimovat na Špicberkách, musí k tomu mít svolení norské vlády.

„Ale na mě tam čeká manžel.“

Během rozhovoru vyšlo najevo, že kapitán mého manžela zná, protože ho před třemi lety vysadil v Kongsfjordu.

„Tak to samozřejmě nemůžeme vašemu vylovení klást žádné překážky,“ prohlásil pak, „jen nám dejte vědět, až dostanete telegram s podrobnostmi.“

Ulehčeně jsem opustila velitelský můstek, zaplatila jsem si lehátko a zbytek cesty jsem si užívala stejně bezstarostně jako ostatní cestující.

Pak se objevily fjordy, typické severské fjordy, ledovcově zelená voda, z níž trčely strmé černé skály, a z hor jako bílé prapory vlály vodopády. Ach, ta nádhera – postel a kartáček na zuby se každé ráno ocitly v jiném fjordu. Cestující vystupovali na břeh, podnikali projížďky autem v těch nejromantičtějších zákoutích, směli v ledovcových říčkách přeskakovat z jednoho kamene na druhý, škádlit divoké horské kozy, nosili si s sebou balíčky s jídlem, cvakali spouštěmi, psali pohlednice a nakupovali upomínkové předměty.

Večer jsme se vraceli na ohromnou loď plnou rachotu strojů, provozu v kuchyních a luxusu, kde nás nakrmili, uložili do postelí a pluli jsme dál. Podél celého pobřeží pověstného svou krásou se tančilo, flirtovalo, jedlo a pilo, až bylo jednoho dne docela zřejmé, že čím dál na sever plujeme, tím je svět kolem nás jasnější, prázdnější a opuštěnější.

V noci je pořád světlo jako ve dne. Z matného světla vody se tyčí útesy a holé vrcholky hor. Z téhle prastaré krajiny na mě dýchá cizí, chladný závan. Vypadá to tu jako země v posledním stadiu potopy světa.

Za skleněnými dveřmi promenádní paluby sedí v osvětleném kávovém salonku lidé. Kouří, popíjejí a tančí, uvažují a mluví docela stejně jako po večerech ve velkoměstských hospodách. Stále cizejší okolní svět si zřejmě nijak moc neuvědomují, vrátí se z něho po několika týdnech pěkně buclatí a vyspaní dorůžova.

Jsme v Tromsø. V přístavu kotví rybářské parní čluny a ledoborce, skromné a nehybné. Jsou cítit dehtem a rybím tukem a obklopuje je nálada plná dobrodružství, ledu, vichřice a dalek.

Obyvatelé Tromsø dnes věnují pozornost výhradně ohromnému německému zaoceánskému parníku, procházejí se po ulicích a přístavem, všechny obchody jsou otevřené, panuje tu ruch jako za bílého dne, přestože už je deset hodin večer.

Držím v ruce lístek s adresou a ptám se po jedné rodině z Tromsø, na kterou jsem dostala doporučení. Cesta vede zelení, břízkami, trávou a plevelem. Všechno je tu obrovité a krásné. Téměř tři metry vysoký bohlav má až tropicky bujné okolíky i listy. Díky dvojnásobně dlouhé době světla v létě všechno naroste do dvojnásobné velikosti. Přicházím k bíle natřené dřevěné vile, která stojí na kousku ohrazené okolní přírody. Zahrady a parky tu zřejmě nejsou. Bujná zeleň je plně nahradí.

Rodina mě přijme s otevřenou náručí. Za mé cesty jsou to první lidé, kteří vědí, kam mám namířeno. Neumím norský ani slovo, a tak snacha tlumočí.

„Tatínek říká, že být vámi, na ledové pláně na Špicberkách by se nevydával!“

„Já se nebojím,“ bráním se, „můj manžel je toho názoru, že tam na severu je to skoro stejné jako ve střední Evropě, stačí se pořádně obléknout!“

„Takže váš manžel už umí přezimovat,“ praví obdivně syn a vrtí hlavou.

Pak se mě ptají, jestli mi můžou být nějak nápomocní.

„Helmer Hansen ví, jaké vybavení budu potřebovat, to si ještě dnes nakoupím. Manžel mu to všechno napsal.“

Poslou pro Helmera Hansena. Představuji si, že je to obrovitý chlapík. Účastnil se Amundsenovy výpravy na jižní pól, doprovázel ho na plachetnici *Gjøa* Severozápadní cestou a na *Maud* Severovýchodní cestou.

Helmer Hansen je však nápadně drobný, tichý muž s velkýma modrýma laskavýma očima. Neustále mi potřásá rukou a opakuje: „Kapitán Ritter bude mít ohromnou radost, že přijede jeho žena.“ Pak ale zvážní: „Měla byste si koupit *komaga*. Holínky potřebovat nebudete, ale zato vlněné ponožky.“

Všechno potřebné mi přivezou z města v různých velikostech, abych si mohla vybrat.

Komaga jsou sámské boty, široké jako lodě a ručně ušité z nejměkčí kůže. Špičky jim trčí vzhůru. Holenice až do půli lýtek. Vyzkouším si nejmenší pár, ale i ten je mi moc velký.

„Moc malé!“ zvolá Helmer Hansen rázně a doporučuje mi, abych si pořídila tu největší velikost. Do bot se totiž nacpe ještě spousta trávy (sena). Čím větší boty, tím lepší.

O půlnoci mě znovu odvezou na molo. Bílý zaoceánský obr kotví na mořské hladině jako v tekutých červánkách. Všechna světla na palubách svítí a loď skýtá impozantní pohled. Cestující se hemží na palubě jako můry poletující kolem lampy. Vypadá to, že jsou všichni uchvázeni soumrakem, oslnivě rudou barvou oblohy a vody, nadčasovou zářivou červení večera, který se brzy po půlnoci změní v ještě zářivější ranní červánky. Dnes nikdo na spánek nemyslí. Na to bude dost času, až loď znovu vypluje a nad mořem se ochladí. Vzduchem se postupně šíří cosi tvrdého, chladného.

Druhý den země zmizela. Vlaječka zapíchnutá do mapy s trasou vězí vysoko na severu mezi Norskem a Medvědíím ostrovem. Palubní

orchestr vyhrává poprvé přes den, u každého jídla podávaného v jídelně, snad aby cestující dostali lepší náladu a nezmocnila se jich hrůza z ohromného, osamělého souostroví v Severním ledovém oceánu.

Jsem poněkud neklidná, protože od manžela dosud nedorazily žádné pokyny.

Další den ráno míváme jižní výběžek Špicberků. Na východním obzoru, mezi šedým opalizujícím mořem a nízko visící clonou mlhy, prosvítá pruh zvláštní země, sestávající z modrých hor proložených bílými ledovcovými splazy, které se třpytí ve slunci: pobřeží Špicberků.

„Tamhle leží Longyearbyen, poslední výspa civilizace, norský uhelný důl,“ vysvětluje někdo na palubě.

Pak už následuje jen liduprázdná krajina. Celý den pořád hory, ledovce, modré skály, bílý led... V noci se pevnina zahalí do mlhy, ze severního pobřeží nevidíme nic, i když jsem v to doufala. Zítra brzy ráno loď dorazí na hranici driftujícího ledu.

Mnozí cestující protančí celou noc. Všechny ostatní probudí ve čtyři hodiny ráno jiná melodie na trubku než obvykle. Dnes je neobvykle svěží, vysloveně veselá, a spáči jsou brzy na nohou. Všichni se vyřítí na vycházkovou palubu.

Aha, tak tohle je plovoucí led! Několik stydlivých, špinavě žlutých ker líně pluje mezi vodní hladinou a mlhou. Všem je zima. Jen dámy v elegantních kožiších jsou spokojené a mají povznesenou náladu. Pak všichni zase zklamaně zalezou do postelí.

Ráno nikdo se vstáváním nespěchá. Svět se zahalil do husté mlhy. Mlhová siréna ustavičně houká. Loď znovu zamířila na jih.

Rozhodla jsem se, že pokud od manžela nedorazí žádná zpráva, v každém případě v Isfjordu vystoupím na pevninu. Někdo z uhelného dolu si už bude vědět rady, jak, kde a kdy svého muže najdu.

Dopoledne však přichází radiotelegram: „Čekám tě v Kongsfjordu!“ Zmocní se mě úleva a obavy zároveň. Dokáže vůbec loď do zálivu Kongsfjord v mlze vplout? Houkání sirény je příšerné. Z přídě se vůbec nedá dohlédnout na záď.

„Pane skladníku, poplujeme do Kongsfjordu?“

Pokrčí rameny.

„Jen s námi pěkně poplujte zase domů!“ odpoví.

V každém případě se připravím a vyřídím na lodi poslední formality. Cestující se znuděně vydávají na procházku do mlhy, mnozí myslí na jídlo, většina jich je v myšlenkách už zase zpátky v kanceláři. Jsem v šedé, neprostupné mlze nejméně tak nervózní jako celá posádka dohromady. V tu chvíli loď zastaví, dojeli jsme do Kongsfjordu. Skočím do prvního člunu, který vyplouvá k pevnině.

Z mlhy se vynoří dřevěný můstek. Stojí na něm skupinka lidí. Poznávám mezi nimi manžela. Je mnohem vyšší a vyzáblejší než ostatní.

„Tak jsi tady,“ pronese a klidně se usměje. Je do tmavohněda opálený a má na sobě záplatovanou vybledlou větrovku a holínky rozežrané mořskou vodou.

Vypráví mi, že máme ohromné štěstí. Malý norský parníček se vydává na svou první plavbu, zajede do Woodfjordu a vylodí nás na místě, kde budeme přezimovat. Ušetříme si tak namáhavou pěší cestu vnitrozemím.

Milý starý zřízenec mohutným obloukem shazuje z lodi moje zavazadla. Je jich plný člun. Manžel se tomu směje. V Evropě mu vadilo, když jsem si na cestu sbalila příliš mnoho zavazadel. Ale Arktida ho změnila. Jeho přátelská lhostejnost na mě působí trochu cize. Rozhodně je docela jiný než já či ostatní cestující.

Ukazuje mi Kongsfjord. S jakousi slavnostní laskavostí mi všechno popisuje, ale mně to při nejlepší vůli nepřipadá hezké ani poutavé. Pobřeží je bezútěšné, holé a kamenité.

„Tady je starý, teď už opuštěný uhelný důl,“ ukazuje mi manžel, „tamhle hangár vzducholodi bývalé Nobileho expedice a ještě o kus dál v mlze malá chatka, kde jsem před třemi lety poprvé přezimoval.“

Dalo se do deště a chlad zalézá pod kůži. Cestující prchají z břehu zpátky na loď, vytopené a osvětlené salonky na ně přátelsky pomrkávají.

Manžel mě zavede do dřevěného domku, v němž žije lovec ze Špicberků, který v zimě zastává úřad hlídače. Ten nás radostně uvítá, nalije nám sklenice na vodu plné koňaku a připijeme si na zdraví *fruen*, paní, která na ostrově zůstane celý rok. Z jeho uvítacího proslovu v norštině bohužel nerozumím ani slovo.

Přestoupíme na norský parníček, který připlul do přístavu spolu s mou lodí, a dál budeme pokračovat na něm. Celé mužstvo stojí na palubě. Všichni, od kapitána až po plavčíka, mi jeden po druhém báječně kamarádsky, upřímně potřesou rukou. Okamžitě si začnu připadat jako součást velké rodiny, námořníci a přezimující lovci mě přijali mezi sebe.

Plujeme celý den a celý noc mlhou. Tu a tam se na hladině objeví fádni ledové kry a pak se začneme blížit k části pobřeží jménem Gråhuk, Šedý břeh, kde stojí naše chata. Nemám sebemenší tušení, jakým směrem plujeme a kde jsme.

Manžel mě seznámí se skutečností, že s námi přezimuje ještě další muž. „Nevím přece, jak se ti v Arktidě bude líbit. Ale rozhodně tě nechci v chatě nechávat dlouho samotnou a moje současné loviště je hodně rozlehlé. Toho mladíka, co bude s námi, znám už hodně dlouho, jmenuje se Karl. Loni pro mě pracoval v Bangenhuku. Je to hodný, pořádný mládenec. Pochází z Tromsø a původně se plavil po ledovém moři jako harpunář. Letos v létě už měl v úmyslu vydat se zpátky domů, ale já se ho zeptal, jestli by nechtěl ještě rok zůstat ‚tady nahore‘. Nerozmýšlel se ani okamžik a souhlasil. Karl je ze Špicberků celý pryč.“